

Reflexións encol da conveniencia da aprobación en España dunha Lei Orgánica de Amnistía para a regularización do Procés Catalá da autodeterminación. A pertinencia do avance cara un novo contexto constitucional mais libre, igual e fraterno

Descrición

Introducción. Apontamentos sobor da Amnistía e do Indulto.

De qué falamos coa amnistía e o indulto? A amnistía é un instrumento xurídico do Poder Legislativo, que implica a renuncia do Estado ao exercicio da acción penal e á execución da pena, chegando a operar no que respecta aos efectos civís ou administrativos, se se fai expresa mención deles na lei que a aprobe. A amnistía, entre outras diferenzas, é unha forma moito máis radical da graza que o indulto, debido a que extingue non xa a pena sen tamén a comisión do delito; mentres que o indulto representa o perdón da pena, non extinguindo necesariamente os antecedentes penais. A amnistía afecta a unha pluralidade de persoas. O indulto pode afectar a unha persoa concreta ou a unha pluralidade. A amnistía constitúe, polo tanto, o perdón máis alto que pode conceder un Estado, xa que non só é perdoada a pena imposta sen tamén o delito é esquecido. Algunhas amnistías son acompañadas con medidas de reparación¹.

Unha lei da amnistía ten como resultado, xa que logo, suprimir os efectos de certos delitos e infraccións, dándose por terminados os procesos se estes estiveran iniciados, e, si xa foran falados, quedarán sen efecto as condenas impostas. Non fai falta que o suxeito estexa condenado para recibir unha amnistía, podendo ser esta propia, antes das actuacións xudiciais, ou impropia, posterior á condena. Pola outra banda, para outorgar un indulto é precisa unha sentenza firme.

No que concerne aos suxeitos beneficiarios, a amnistía podería ser confundida co indulto xeral, debido a que afecta a unha xeneralidade de persoas; con todo, a diferenza estriba no xeito en que se administra a amnistía e a súa procedencia. Así, a amnistía emana do Parlamento, sendo a propia lei quen determina os seus efectos, a súa extensión

e o ámbito obrigatorio dos seus outorgamentos, mentres que no indulto particular e xeral a lexislación relativa a estes, aprobada polo Parlamento, faculta ao Goberno para outorgalos ou non. Por outra banda, para outorgar un indulto preciso que haxa unha sentenza firme, mentres que para a amnistía non o é.

É obvio que a amnistía, da cal espérase que teña un sentido beneficioso ten tamén uns límites. Neste sentido, a Oficina do Alto Comisionado das Nacións Unidas para os Dereitos Humanos afirma que: «Las amnistías se rigen actualmente por un conjunto sustancial de normas de derecho internacional que delimitan el ámbito de lo permisible. Lo que es más importante, las amnistías que impiden el enjuiciamiento de las personas que pueden resultar jurídicamente responsables de crímenes de guerra, genocidio, crímenes de lesa humanidad y otras violaciones graves de los derechos humanos son incompatibles con las obligaciones que incumben a los Estados en virtud de diversas fuentes de derecho internacional, así como con la política de las Naciones Unidas. Además, las amnistías no pueden limitar el derecho de las víctimas de violaciones de derechos humanos o de crímenes de guerra a un recurso efectivo y reparación, ni pueden obstaculizar el derecho de las víctimas o de las sociedades a conocer la verdad acerca de esas violaciones. La política de las Naciones Unidas de oponerse a las amnistías relativas a crímenes de guerra, crímenes de lesa humanidad, genocidio o violaciones graves de derechos humanos, incluso en el contexto de las negociaciones de paz, constituye una evolución importante basada en una experiencia de larga data. Las amnistías que exoneran de sanción penal a los responsables de crímenes atroces en la esperanza de garantizar la paz suelen fracasar en el logro de su objetivo, y en lugar de ello han alentado a sus beneficiarios a cometer nuevos crímenes».

No sentido advertido enriba, o iusinternacionalista Fernández de Casadevante Roman suliña que «Tanto las normas internacionales en materia de Derechos Humanos como las relativas a las distintas categorías de víctimas² formulan claramente y sin ambages la obligación que tiene el Estado de investigar de modo efectivo las violaciones de los derechos humanos o de los derechos de las víctimas. Sobre este particular la posición de los órganos internacionales de control en materia de derechos humanos es clara, tal y como refleja la jurisprudencia del Comité de Derechos Humanos, de la Corte Interamericana de Derechos Humanos y del Tribunal Europeo de Derechos Humanos. De la misma se desprende que la investigación posee una doble dimensión. Por un lado, se trata de una medida que se debe a la víctima y a sus familiares para reparar la violación. De otro, es también una medida preventiva de futuras violaciones».

2. A constitucionalidade dunha Ley Orgánica de Amnistía.

Logo de dito o anterior, podemos e debemos de preguntarnos si é posible a institución da amnistía en España no marco da Constitución española do 1978? A regulación da amnistía no Dereito español foi dispersa e deficiente. É unha realidade innegable que tanto a amnistía como o indulto contaron con un protagonismo grande en etapas de cambio de rumbo político, xeralmente ao saír dunha etapa ditatorial para entrar nunha democrática. A última amnistía en España, morto o dictador F. Franco no 1975, foi outorgada pola Lei 46/1977 de 15 de Outubro, ou sexa con anterioridade á Constitución do 1978.

Pero neste momento, cal é a normativa xurídico-constitucional relativa á amnistía? A Constitución española non fai regulación clara, concisa e expresa da amnistía, contando non entanto con dous preceptos que dan lugar interpretacións diferentes por pola doutrina. Así, o art 62, i) di que «Corresponde ao Rei: Exercer o dereito de graza con arranxo lei, que non podería autorizar indultos xerais»; mentres que o art 87.3, máis confuso aínda si cabe, establece que non procederá a iniciativa lexislativa popular, entre outras materias, «no relativo á prerrogativa de graza». Linde Paniagua entende que nesta prohibición da iniciativa popular para presentar proposicións de Lei en materia de «prerrogativa de graza» está a se facer referencia tamén á prerrogativa da amnistía⁴. Agora ben, prohibida ou non unha a posibilidade dunha iniciativa popular lexislativa, poderíamos preguntarnos si, mediante unha iniciativa lexislativa gubernamental ou parlamentaria, sería posible a aprobación dunha lei de amnistía.

Diversos expoñentes da doutrina xurídica, de diversas especialidades, manteñen posicións diferentes a respecto da posible constitucionalidade dunha Lei de Amnistía. Así, nun senso negativo, entre outros, Cobo del Rosal e Vives Antón⁵, Muñoz Conde e García Arán⁶ (Dereito Penal); Aragón Reyes⁷ e Solozábal Echevarría⁸ (Dereito Constitucional); este último afirma que se o constituente prohíbe os indultos xerais (a un colectivo de persoas), iso quere dicir que a amnistía tamén está prohibida. Gimbernat Ordeig (Dereito Penal)⁹ entende que non é posible aprobar unha Lei de Amnistía polas Cortes Xerais, tendo en conta que non está expresamente prevista polo ordenamento xurídico e ademais porque a Constitución española prohíbe os indultos xerais, figura próxima, como xa vimos, á amnistía.

Non obstante o anterior, a doutrina, correspondente a diversas Ã¡reas xurÃ¡dicas universitarias, manifÃ©stase maioritariamente a favor da constitucionalidade da amnistÃ¡a; Requejo PagÃ©s¹⁰ (Dereito Constitucional). Nun sentido favorÃ¡bel estarÃ¡an tamÃ©n: Tamarit Sumalla¹¹, Aguado Renedo¹², PÃ©rez Del Valle¹³, Landrove DÃ¡az¹⁴, Quintero Olivares¹⁵, Mir Puig¹⁶, Sobremonte MartÃ¡nez¹⁷, Cuello Contreras e Mapelli Caffarena¹⁸, Cuerda Riezu¹⁹ e GarcÃ¡a Rivas, LlabrÃ©s Fuster, Mira Benavent, Portilla Contreras e Rebollo Vargas²⁰ (Dereito Penal), PÃ©rez del Valle²¹ (Dereito Administrativo); asimesmo, entre outros, son favorÃ¡beis e no Ã¡mbito da AbogacÃ¡a do Estado, De la Nuez SÃ¡nchez-Cascado²² e Ruiz BursÃ³n, Letrado do Parlamento andaluz²³.

As argumentaciÃ³ns xiran encol da reflexiÃ³n de que si a ConstituciÃ³n espaÃ±ola, que prohibe expresamente os indultos xerais, non di nada a respecto da posibilidade dunha Lei OrgÃ¡nica da AmnistÃ¡a, pode interpretarse que a sÃ¡a aprobaciÃ³n serÃ¡a constitucional. DalgÃ³n xeito, ben puidera traguerse a colaciÃ³n acÃ¡ a mÃ¡xima clÃ¡sica ubi *lex voluit dixit, ubi noluit tacuit* (onde a lei quixo dixo, onde non quixo calou). Consecuentemente, si a ConstituciÃ³n espaÃ±ola calou a respecto da prohibiÃ³n de unha Lei da AmnistÃ¡a, caberÃ¡a afirmar a sÃ³a constitucionalidade.

En apoio desta tese maioritaria caber lembrar tamÃ©n o art. 111.3.Ãº do Texto Refundido do 1973 do CÃ³digo Penal, vixente atÃ© 1996 (atÃ© 18 anos logo da ConstituciÃ³n de 1978), segundo o cal: â??A responsabilidade penal extÃ­nguese: Por amnistÃ¡a, a cal extingue por completo a pena e todos os seus efectosâ??. CaberÃ¡a subliÃ±ar tamÃ©n na mesma liÃ±a que aÃ­nda que a ConstituciÃ³n do 1978 non fai referencia expresa Ã¡ amnistÃ¡a, con todo a Lei de Xuizamento Criminal vixente sÃ¡ a invoca no seu art. 666.4.Ãª: â??SerÃ¡n tan sÃ³ obxecto de artigos de previo pronunciamiento as cuestiÃ³ns ou excepciÃ³ns seguintes: A de amnistÃ¡a ou indultoâ??. As devanditas referencias veÃ±en apoiar a idea de que unha interpretaciÃ³n sistemÃ¡tica da actual ConstituciÃ³n espaÃ±ola permite, por todo o visto, contemplar a posibilidade de aprobaciÃ³n, mediante as maiorÃ¡as requeridas en cada momento do trÃ¡mite lexislativo, dunha Lei OrgÃ¡nica de AmnistÃ¡a. Por todo o visto, entendemos que podemos inferir que no marco da actual ConstituciÃ³n espaÃ±ola existe a posibilidade de aprobaciÃ³n dunha Lei OrgÃ¡nica da AmnistÃ¡a.

3. RazÃ³ns de oportunidade para a aprobaciÃ³n dun procedemento de amnistÃ¡a en relaciÃ³n co ProcÃ©s CatalÃ¡ .

SerÃ¡a oportuna a aprobaciÃ³n dunha Lei da AmnistÃ¡a en relaciÃ³n co procÃ©s catalÃ¡n?²⁴ Excuso de suliÃ±ar que o asunto da oportunidade da sÃ³a aprobaciÃ³n estÃ¡ resultando aÃ­nda moito mÃ¡is controvertido. En canto a sÃ³a conveniencia ou non da aprobaciÃ³n, lembrarei acÃ³ que, nalgunha ocasiÃ³n²⁵, referinme xa as circunstancias da gran connotaciÃ³n polÃ¡tica e deficiente representatividade existente no Tribunal Constitucional, Tribunal Supremo, Consello Xeral de Poder Xudicial e FiscalÃ¡a Xeral do Estado, derivados dos seus sistemas de elecciÃ³n, os cales poden levarnos a falar da existencia material dun Bipartito do Poder Xudicial PP-PSOE. EstÃ¡ situaciÃ³n de cuasimonopolio require perentoriamente dos oportunos cambios a nivel constitucional e legal. E se me apuran um algo, mÃ¡is aÃ­nda desde a ruptura dos entendementos tÃ¡citos, arredor da alternancia polÃ¡tica, entre o Partido Popular (PP) e o Partido Socialista Obreiro EspaÃ±ol (PSOE), ruptura que, agora en tempos da existencia, desde o 2020, dun goberno de coaliciÃ³n entre o PSOE e outros partidos, no cal non participa o PP, produce un estacamento na renovaciÃ³n, entre outros, do Tribunal Constitucional, nalgunha medida no Tribunal Supremo, e absolutamente, como acabo de suliÃ±ar, no Consello Xeral do Poder Xudicial, o cal leva cinco anos e mÃ©dio co seu perÃ³do de mandato caducado, non deixando de haber tamÃ©n algÃ³ns problemas no Ã¡mbito da cobertura do posto de Fiscal Xeral do Reino.

Ese tradicional xogo a dous xudicial implica a presenza dunha escasa pluralidade ideolÃ³xica e axiolÃ³xica-xurÃ¡dica nas instituciÃ³ns que acabo de citar. O perfil polÃ¡tico, como estÃ¡ ficando aÃ­nda ben patente nestes Ãºltimos meses, aparece claramente de manifesto mÃ¡is do que nunca polas tensiÃ³ns existentes encol da composiciÃ³n e comportamentos do Consello Xeral do Poder Xudicial,. A estas fallas, poderÃ¡mos engadirilles a nula sensibilidade dos mecanismos de elecciÃ³n, das instituciÃ³ns citadas anteriormente, co principio de estruturaciÃ³n territorial autonÃ³mica do Estado espaÃ±ol, que, recollido no art. 2 da ConstituciÃ³n, que, recolleito no art. 2 da ConstituciÃ³n, â??recoÃ±ece e garante o dereito Ã¡ autonomÃ¡a das nacionalidades e rexiciÃ³ns e a solidariedade entre todas elasâ??.

Pois ben, con estes bimbios foi efectuado o tratamento xudicial do procÃ©s catalÃ¡n no seu conxunto, vindo da sÃ³a mau toda unha problemÃ¡tica ligada Ã¡s sentenzas do Tribunal Supremo, Ã¡s Ordes Europeas de DetenciÃ³n â??atÃ© o momento con resultados desfavorÃ¡beis aos desexos do Goberno espaÃ±olâ?? e Ã¡ condiciÃ³n de Deputados do Parlamento Europeo de algÃ³ns dos expoÃ±entes polÃ¡ticos que deron vida ao procÃ©s.

Non podemos entrar agora nos pormenores de todo o acaecido en relación coa Cuestión catalá. Agora ben, estes foron, ou serán tratados por diversos Tribunais nacionais, polo Parlamento Europeo e sen desbotarmos que algún dos asuntos poida chegar inclusive ao Tribunal de Xustiza da Unión Europea (Carta dos Dereitos Fundamentais da Unión Europea, Carta Social Europea) como xa chegou á súa Comisión o asunto da designación dos membros do Consello Xeral do Poder Xudicial.

Amón das valoracións xa feitas a nivel de distintos Estados e na Axenda Política do Grupo dos 20, o proceso resulta ser tamén un motivo de seguimento para as Organizacións internacionais que se ocupan do respecto dos dereitos humanos, singularmente a Organización das Nacións Unidas (Comisión dos Dereitos Humanos) e o Consello de Europa, ante cuxo Tribunal Europeo dos Dereitos Humanos moi probablemente serán recorridas as respectivas sentenzas dictadas en España, para examinar e xulgar a súa procedencia ou non co Convenio Europeo para a Protección dos Dereitos e das Liberdades Fundamentais. Será preciso chegar ao bochorno de que España sexa condenada unha vez máis polo Tribunal Europeo dos Dereitos Humanos? España foi condenada por este Tribunal en 103 ocasións, desde o 1979 ao 2017²⁶.

4. A consecución dun novo contexto constitucional, en sede dunha maior liberdade, igualdade e fraternidade, na procura da evitación de novos conflitos territoriais.

Teráa sentido político, a medio prazo, unha Lei de Amnistía sen unha posterior reforma constitucional á?ou mesmo unha Constitución nova? A pregunta, entendo que ten fácil resposta. Entendemos que a resposta a esta pregunta é claramente negativa, dado que non resulta congruente o noso desexo constitucional institucional cun desenvolvemento cooperativo do Estado autonómico español, e menos si pensamos en termos federais, porque estamos ante a presenza de varios elementos que o condicionan: a) un Rei, como Xefe do Estado, de elección non democrática, co cal houbo que apeitugar, no 1978, nun á?tráigaa ou a democracia non é para agora?; b) un Congreso dos Deputados elixido por listas pechadas e non por listas abertas, o cal fíxo o cautivo do partido que, en cada momento sustente ao Goberno, ben lonxe do resultado que xurdiría das opcións de voto dos cidadáns por medio de listas abertas; e c) un Senado non territorial, subordinado, en definitiva, ao Congreso.

E xa a nivel xudicial, temos tívemos aí fai pouco un goberno continuado de coalición PP-PSOE, derivado do gran poder, directo e indirecto, que alternativamente, ou de común acordo, o Goberno e o primeiro partido da oposición dispoñen, en especial, á hora da elección, -e consecuente cooptación ideolóxica, materialmente falando-, dos compoñentes do Poder Xudicial nos niveis intermedio e superior²⁷, nunha medida tal que mesmo se fala da existencia en España dun *Poder Xudicial bipartito*, coa súa expresión maior no Consello Xeral do Poder Xudicial, nos Tribunais Supremo e Constitucional e, asimismo en relación coa cobertura do posto de Fiscal Xeral do Estado.

Salvada a súa idoneidade en relación cos actuais presos, persoas imputadas xudicialmente ou multadas administrativamente no ámbito do proceso, xa para ir terminando, direi que os problemas aí aquí expostos son varios, variopintos e vastos e que estes enmarcáñse na necesidade de irmos cara unas revisións constitucionais profundas mediante unha reforma da Constitución do 1978 á?ou mesmo dunha nova Constitución? Sen tales revisións, as posibilidades de que volvan repetirse escenarios semellantes aos do proceso son fáciles de perceber. Ao noso xuízo, estamos ante unha Constitución caducada á?como sinala X.A. Pérez Lema²⁸, en cuxa votación, por razóns de idade, non puideron participar os máis de dous tercios dos españois que teñen hoxe en día o dereito ao voto (ao redor dun 70%), non tiveron nunca a ocasión de participar nun referendo constitucional como o do 1978.

Entendo, polo tanto, que resulta preciso, como veño sinalando, ir cara unha reforma sustancial da actual ou ir a outra Constitución para España. Catro asuntos, entre outros, requirirán un especial debate: a) a convocatoria dun referendo sobre as opcións de república ou monarquía; b) o deseño dun Estado federal no que se produza un avance significativo dos dereitos de decisión libre, igual e fraterna dos cidadáns (referendos de revocación de diversos cargos electos) e de regulación do de libre determinación (requisitos de temporalidade, volta dupla, repetición, quórums, etc.) dos pobos que compoñen o Estado español, cuxas opcións básicas serían pasar a ser un Estado independente ou continuar formar parte de España; c) a configuración dun Senado auténticamente territorial, froito, polo de pronto, dunha elección a nivel de circunscrición autonómica ou de Estado federado (e non provincial como sucede actualmente) que faga posíbel unha máis ampla presenza das sensibilidades políticas existentes, e cun poder normativo real; d) a consecución dun Tribunal Constitucional, Consello Xeral do Poder Xudicial, Tribunal Supremo e Fiscalía Xeral do Estado que, saídos duns

modelos de eleccións politicamente máis plurais e transterritoriais, sexan libres das dependencias e servidumes a que se ven avogados actualmente debido aos interesados e restritos mecanismos existentes para a súa conformación²⁹; e) a oficialidade das linguas propias no seus territorios respectivos ou cando menos a súa cooficialidade nos seus territorios e nas institucións centrais do Estado, todo iso co mantemento dun exquisito coñecemento do castelán, como lingua franca e internacional, por todos os cidadáns.

Nunha Constitución significativamente reformada ou nova os principios de liberdade, igualdade e fraternidade³⁰, principios emancipadores complementarios e inescindibles, propios dunha democracia máis social, transversal, participativa e representativa deberán seren as pautas. Neste senso, destacaremos a profunda conexión entre esta traxectoria de principios, dos cales nunca será bastante lembrar o da fraternidade³¹.

Sen espazo para entrar en consideracións máis detalladas, non estaré de máis facernos eco da aproximación ao concepto de fraternidade, con moito menos estudado que os outros dous, ofrecida por Rey Martínez cando escribe: «A partir de lo aquí expuesto, me atrevo a definir la idea política de fraternidad como la construcción ideológica de una determinada comunidad política (nacional o estatal) formada libremente por ciudadanos iguales, unidos por un fuerte sentimiento o convicción de pertenencia común a dicha comunidad, que comparten un determinado ideario o proyecto de cambio político y de realización conjunta»³².

Na dirección de actuacións posibles que apuntamos, resulta indubidable a estreita conexión dos principios de igualdade, liberdade e fraternidade con instrumentos internacionais tan importantes como a Declaración Universal dos Dereitos Humanos e os Tratados internacionais en materia de Dereitos Humanos, en especial o Pacto Internacional dos Dereitos Civís e Políticos, o Pacto Internacional dos Dereitos Políticos, Económicos, Sociais e Culturais, o *Convenio do Consello de Europa para a protección dos dereitos humanos e as liberdades fundamentais*, a Carta dos Dereitos Fundamentais da Unión Europea e a Carta Social Europea revisada, en atención á súa xerarquía sobor do ordenamento xurídico español (arts. 10.2 e 96.1 da Constitución española actual) e tamén a Resolución, do 1970, 2625, (XXV), da Asamblea Nacional das Nacións Unidas, norma consuetudinaria de Dereito Internacional Xeral, que contén a Declaración relativa aos principios de dereito internacional referentes ás relacións de amizade e cooperación entre os Estados de conformidade coa Carta das Nacións Unidas. Nesta Resolución, dentro do *principio da igualdade de dereitos e da libre determinación dos pobos, destacarei a contraposición que recolle entre a integridade territorial dun Estado co principio de representatividade e non distinción discriminatoria en relación con algún ou algúns dos pobos que compoñen o Estado*.

Os instrumentos internacionais aos que acabamos de referirnos poden servir, sen dúbida, como bases xurídicas da actuación para o acordo político necesario entre as diferentes forzas políticas e sociais, en aras a por a unha beira a legalidade constitucional dunha España corruta á moda, hoxe en día mais que nunca, e polo tanto cunha inxusta desigualdade, a nivel de cidadáns e territorios, que ve manifestándose como exponencialmente crecente³³.

5. Referencias.

Aguado Renedo, C.: La clemencia vinculada por el derecho, in Revista de Derecho Político, UNED, N.º. 74, enero-abril 2009, pp. 335-351.

Aragón, M.: Una amnistía falaz, in Diario del Derecho, 20/11/2023. Consulta en https://www.iustel.com/diario_del_derecho/noticia.asp?ref_iustel=1238849.

Cuerda Riezu, A.: Intentando deshacer tpicos sobre las prerogativa de gracia en el Derecho Penal. In DOI: [10.13140/RG.2.2.34057.75366](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.34057.75366), January, 2016, pp. 3-38.

Magella de Faria Rossetti, G., Turatti, D. e Fantinel Pedroso, A.: in Escritos em fraternidade: justiça social, em redes, pp. 36-56. Organizadoras Deisemara Turatti, Magella de Faria Rossetti e Anayara Fantinel, Foz de Iguaçu, 2022.

Dereitos Humanos, Fraternidade e Justiça Social na Sociedade em Rede

Educação, direito e fraternidade. Temas teórico-conceituais, Vol. I, JRose Petry Veronese, J.R., Silva Brito, V.R. e Soares da Fonseca, R. (Organizadores): Editora Ascens, Caruaru/PE 2021.

Educación e o dereito: a construción de una sociedade fraterna. Temas prácticos e innovadores, Volume 2, Petry Veronese, J.R. e Soares da Fonseca, R. (Organizadores): Editora Asces, Caruaru/PE 2021.

Fernández de Casadevante Roman, C.: La obligación de investigación efectiva en la jurisprudencia internacional en materia de derechos humanos, in *La Primacía del Derecho Internacional de los Derechos Humanos: su aplicación en España*, Asociación Pro Derechos Humanos de España, Universidad Rey Juan Carlos, Madrid, 2012, pp. 4-11.

Fernández de Casadevante Roman: *El Derecho Internacional de las víctimas*, ed. Porrúa, México, 2012.

Gimbernat, E.: La imposible amnistía, in *El Mundo*, 9 octubre 2019.
<https://www.elmundo.es/opinion/2019/10/09/5d9cbca6fc6c8354228b4578.html>.

Instrumentos del estado de derecho para sociedades que han salido de un conflicto. Amnistías. Naciones Unidas, HR/PUB/09/1, Nueva York y Ginebra, 2009, p. V. Consultar en
https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Amnesties_sp.pdf.

Libertad, igualdad y fraternidad?, Angel Puyol (ed.), Daimon. Revista Internacional de Filosofía, Suplemento 7 (Monográfico sobre a fraternidade, 206 pp, 15 artigos, 2018).

Linde Paniagua, E., *Amnistía e indulto en España*, ed. Tucur, Madrid, 1976, 208 pp. 55-69.

Martínez Puñal, A. e Magella de Faria Rossetti, G.: *Apresentación dos autores e da obra "Direitos Humanos, Fraternidade e Justiça Social na Sociedade em Rede"*. Editora CLAEC, 2022, DOI:
<https://doi.org/10.23899/9786589284284>. Consulta tamén en Instituto Galego de Análise e Documentación Internacional.

Martínez Puñal: Reflexións de urxencia sobre a territorialidade crebada de España, In *Nos Diario*, 28/OUT./17. Blog Compostela Internacional, <https://antoniomartinezpunal.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/10/reflexions.pdf>.

Martínez Puñal A.: Sobre a constitucionalidade e oportunidade dunha Lei da amnistía para o Procés català na perspectiva dunha reforma constitucional do modelo estrutural-institucional do Estado. In *Praza.gal*, 4 febreiro 2021. Accesible en <https://praza.gal/opinion/sobre-a-constitucionalidade-e-oportunidade-dunha-lei-da-amnistia-para-o-proces-catala>.

Pérez del Valle, C: Amnistía, constitución y justicia material. In *Revista Española de Derecho Constitucional*, N.º. 61, enero-abril 2001, pp. 187-206.

Soares da Fonseca. R. e Magella de Faria Rosetto, G.: *Dávida fraternal e política compensatoria: o dilema da protección, promoción e defensa dos dereitos humanos na civilización tecnolóxica*. In *Dereitos humanos e fraternidade: estudos en homenaxe ao ministro Reynaldo Soares da Fonseca* / Organizadores: de Ribamar Fráez Sobrinho, J.; Carvalho Veloso, R.; de Carvalho Lima, M.; Alejandro Correia Teixeira, M.; Chagas Apoliano Júnior, A. 2021. Luás: ESMAM: EDUFMA, 2021., pp. 9-32.

Puyol González, A.: *El derecho a la fraternidad*, 145 pp., Catarata, Madrid, 2017.

Puyol, A. (ed.): *Libertad, igualdad y fraternidad?*. In Daimon. Revista Internacional de Filosofía, Suplemento 7 (Monográfico sobre a fraternidade, 206 pp, 15 artigos, 2018).

Requejo Pagés, J.L.: Amnistía e indulto en el constitucionalismo histórico español, in *Historia Constitucional*, n. 2, 2001. Consultar en <http://hc.rediris.es/02/index.html>, pp. 85-106.

Rey Martínez, F.: El valor constitucional de la fraternidad. In *Revista Española de Derecho Constitucional*, N.º. 123, 2021, pp. 43-74. Ver en doi: <https://doi.org/10.18042/cepc/redc.123>.

Ruiz Bursán, J.: ¿Es constitucional una ley de amnistía? Estado actual de la cuestión: argumentos a favor y en contra. In *Corts. Anuari de Dret Parlamentari*, N.º. 37, diciembre 2023, pp. 83-128.

Sociedade Digital: desafios para a Fraternidade. Veronese, J.R. ,Soares da Fonseca, R. (coordenadores); Magella de Faria Rossetto, G.. Boschi Aguiar de Oliveira, O.M. (organizadoras): Editora Ascres, Caruaru/PE - 2022.

SolozÃ¡bal EchevarrÃ¡a, J.J.: La amnistÃ¡a en dimensiÃ³n constitucional. In El Imparcial, 29 de septiembre de 2011. Consultar en <https://www.elimparcial.es/noticia/91950/opinion/la-amnistia-en-dimension-constitucional.html>.

1 Linde Paniagua, E., AmnistÃ¡a e indulto en EspaÃ±a, ed. Tucar, Madrid, 1976, 208 pp.; Aguado Renedo, C.: La clemencia vinculada por el derecho. In Revista de Derecho PolÃtico, UNED, NÃº. 74, enero-abril 2009, pp. 337-345.

2 Instrumentos del estado de derecho para sociedades que han salido de un conflicto. AmnistÃ¡as. Naciones Unidas, HR/PUB/09/1, Nueva York y Ginebra, 2009. p. V. Accesible en https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Amnesties_sp.pdf.

3 FernÃ¡ndez de Casadevante RomanÃ¡, C.: La obligaciÃ³n de investigaciÃ³n efectiva en la jurisprudencia internacional en materia de derechos humanos. In La PrimacÃ¡a del Derecho Internacional de los Derechos Humanos: su aplicaciÃ³n en EspaÃ±a, AsociaciÃ³n Pro Derechos Humanos de EspaÃ±a, Universidad Rey Juan Carlos, Madrid, 2012, p. 4.

Para un exame en profundidade de este asunto, vid. FernÃ¡ndez de Casadevante RomanÃ¡: El Derecho Internacional de las vÃctimas, ed. PorrÃ³a, MÃ©xico, 2012.

4 Linde Paniagua: AmnistÃ¡a e indulto en la constituciÃ³n espaÃ±ola de 1978, In Revista de Derecho PolÃtico, NÃº 2, 1979, p. 61; Id. La clemencia (amnistÃ¡a e indulto) a la luz de la jurisprudencia de los tribunales supremo y constitucional y del cÃ³digo penal de 1995. In BoletÃn del Ministerio de la Presidencia, Justicia y Relaciones con las Cortes, NÃº 1823, pp. 1413-1428.

5 Cobo del Rosal, M. e Vives AntÃ³n, T., Derecho penal. Parte General, 5Ãª ed., Valencia 1999, pp. 952-953.

6 MuÃ±oz Conde, F. e GarcÃ¡a ArÃ¡n, M.: Derecho Penal, Parte General, 8Ãª Ed., Valencia, 2010, p. 403.

7 AragÃ³n, M.: Una amnistÃ¡a falaz. In Diario del Derecho, 20/11/2023, consultado en https://www.iustel.com/diario_del_derecho/noticia.asp?ref_iustel=1238849.

8 SolozÃ¡bal EchevarrÃ¡a, J.J.: La amnistÃ¡a en dimensiÃ³n constitucional. In El Imparcial, 29 de septiembre de 2011. Consultado en <https://www.elimparcial.es/noticia/91950/opinion/la-amnistia-en-dimension-constitucional.html>.

9 Gimbernat, E.: La imposible amnistÃ¡a. In El Mundo, 9 octubre 2019, <https://www.elmundo.es/opinion/2019/10/09/5d9cbca6fc6c8354228b4578.html>.

10 Requejo PagÃ³s, J.L.: AmnistÃ¡a e indulto en el constitucionalismo histÃ³rico espaÃ±ol. In Historia Constitucional, n. 2, 2001, <http://hc.rediris.es/02/index.html>, pp. 85-106.

11 Tamarit Sumalla, J. M.: -AmnistÃ¡a y transiciÃ³n-. In Carbonell /GonzÃ¡lez / Orts (Dirs.), ConstituciÃ³n, derechos fundamentales y sistema penal (Semblanzas y estudios con motivo del setenta aniversario del profesor TomÃ¡s Salvador Vives AntÃ³n), t. II, Valencia, 2009, pp. 1812-1813.

12 Aguado Renedo: La clemencia vinculada por el derecho. In Revista de Derecho PolÃtico, UNED, NÃº. 74, enero-abril 2009, pp. 336-337.

13 PÃ©rez del Valle, C.: AmnistÃ¡a, ConstituciÃ³n y justicia material. In Revista EspaÃ±ola de Derecho Constitucional, nÃºm.61, enero-abril 2001, pp. 194 y 206;

14 Landrove DÃ¡az, G.: Las consecuencias jurÃdicas del delito, 6Ãª ed. Madrid, 2005, Tecnos, p. 141.

15 Quintero Olivares, S.G.: Parte General del Derecho Penal, 4Ãª ed., Cizur Menor, 2010, pp. 829-830, La amnistÃ¡a como -soluciÃ³n-, in Newsletter, 10/07/2019.

16 Mir Puig, S.: Derecho Penal. Parte General, 9Ãº ed., Barcelona, 2011, p. 771.

17 Sobremonte MartÃ¡nez, J. E.: Indultos y amnistÃ¡a, ed. Universidad de Valencia, Valencia, 1980, 301 pp.

18 Cuello Contreras, J. e Mapelli Caffarena B.: Curso de Derecho penal. Parte General, Madrid, 2011, p. 382 .

19 Cuerda Riezu, A.: Intentando deshacer tpicos sobre las prerogativa de gracia en el Derecho Penal; in DOI: [10.13140/RG.2.2.34057.75366](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.34057.75366), January, 2016, pp. 3-38.

20 García Rivas, N., Llabrés Fuster, A., Mira Benavent, J., Portilla Contreras e G. Rebollo Vargas, R.: Dictamen sobre una propuesta de Ley de amnistía, 10 de octubre de 2023, 37 pp. Consultado en https://www.newtral.es/wp-content/uploads/2023/10/Dictamen_Amnestia_Sumar_10oct2023-1.pdf.

21 Párez del Valle: Amnistía, constitución y justicia material. In *Revista Española de Derecho Constitucional*, N.º. 61, enero-abril 2001, pp. 187-188.

22 De la Nuez Sánchez-Cascado, E.: **Sobre la posibilidad (jurídica) de una ley de amnistía para los delitos de sedición y rebelión**. In *Blog Hay Derecho*, 12 de noviembre de 2017.

23 Ruiz Bursán, J.: ¿Es constitucional una ley de amnistía? Estado actual de la cuestión: argumentos a favor y en contra, In *Corts. Anuari de Dret Parlamentari*, N.º. 37, diciembre 2023, pp. 83-128.

24 O *procés català* fai referencia a un conxunto de acontecementos políticos e sociais desenvolvidos dende o 2012 en Catalunya, co gallo de conquistar a súa autodeterminación e a independencia da España. O Parlamento catalán aprobou a declaración de independencia de Cataluña o 27 de outubro do 2017. Con ela estableceuse a **República Catalana** como un «Estado independente soberano, de dereito, democrático e social». O **Tribunal Constitucional** de España suspendeu a declaración o 31 de outubro de 2017, dictando a súa inconstitucionalidade o 8 de novembro seguinte, afirmando que infrinxían os artigos 23 da Constitución española e o 29.1 do Estatuto de Autonomía de Catalunya.

Posteriormente, previos sendos xuízos, algúns dos seus promotores foron obxecto de diversos procedementos xudiciais, sendo condeados e cadea durante varios anos. O Boletín Oficial do Estado español publicou o 21 de outubro do 2021 nove reais decretos do Ministerio da Xustiza aprobados polo Goberno español mediante os que foron indultados nove presos independentistas do *procés*, que estaban no cárcere, condenados por sedición e malversación. Na actualidade, nembargantes, unha serie de persoas están sendo obxecto ou están pendentes de procesos xudiciais relacionados co proceso catalán. De ahí, que xurdiran as discusións sobre a conveniencia e constitucionalidade ou non de unha lei de amnistía para estes casos pendentes.

25 Martínez Puñal: Reflexións de urxencia sobre a territorialidade crebada de España, In *Nos Diario*, 28/OUT./17. *Blog Compostela Internacional*, (<https://antoniomartinezpunal.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/10/reflexions.pdf>); Martínez Puñal A internacionalización política e xudicial da cuestión catalán, un escenario complexo para o goberno español. In *Sermos Galiza*, 16/11/17. *Blog Compostela Internacional*, <https://antoniomartinezpunal.files.wordpress.com/2017/11/sermosgaliza161117.pdf>.

26 O proxecto de Lei Orgánica de Amnistía, foi aprobado, nun clima de gran crispación política, polo Congreso dos Deputados, o pasado día 14 de marzo, por unha maioría absoluta, tal como exige o art. 181.2 da Constitución española, de 178 votos a favor e 172 votos en contra, estando establecido o ánimo da maioría absoluta en 176 deputados. Os votos da maioría absoluta foron encabezados polo Partido Socialista Obrero Español e os da minoría polo Partido Popular. No Senado, precisábase maioría simple, mas, tendo en conta que o Partido Popular é maioritario neste, o proceso de estudo e votación de proxecto será obxecto de demoras. Chegado o caso de ser aprobado o proxecto, a Lei Orgánica de Amnistía será moi probablemente obxecto de recurso polo Partido Popular ante o Tribunal Constitucional, así como quizais ante instancias xudiciais europeas.

Haberá que actuar, en todo caso, de acordo co art. 90 da Constitución que establece:

1. Aprobado un proxecto de lei ordinaria ou orgánica polo Congreso dos Deputados, o seu presidente daralle inmediata conta del ao presidente do Senado, que o someterá á deliberación deste.

2. O Senado no prazo de dous meses, a partir do día da recepción do texto, pode, mediante mensaxe motivada, vetalo ou introducir emendas nel. O veto deberá ser aprobado por maioría absoluta. O proxecto non poderá ser sometido ao Rei para sanción sen que o Congreso ratifique por maioría absoluta, en caso de veto, o texto inicial, ou por maioría simple, unha vez transcorridos dous meses desde a interposición daquel, ou se pronuncie sobre as emendas, aceptándose ou

non por maioría simple.

3. O prazo de dous meses de que o Senado dispón para vetar ou emendar o proxecto reducirase a de vinte días naturais nos proxectos declarados urxentes polo Goberno ou polo Congreso dos Deputados?

27 Como xa tivemos a ocasión de escribir: ¿Salvarase desta dependencia xudicial o recrutamento da xudicatura, con base nas consabidas oposicións de ingreso na Carreira Xudicial; pero, unha vez dentro, aquel que queira chegar ás súas cimeiras sabe ben que non deberá moverse moito na foto. Sen dúbida, con todo, hai que facer un recoñecemento a toda unha xeneralidade de xuíces dos niveis de ingreso e intermedios, amantes da súa profesión, á cal renden culto e adicación no seu día a día. En todo caso, talvez conviría, e o dereito comparado podería axudar a iso, examinarmos o papel posíbel das Comunidades Autónomas no deseño e funcionamento da Carreira Xudicial en España, algo ao día de hoxe totalmente centralizado? Martínez Puñal: Reflexións de urxencia sobre a territorialidade crebada de España. In *Nos Diario*, 28/OUT./17. Blog Compostela Internacional, (<https://antoniomartinezpunal.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/10/reflexions.pdf>).

28 Pérez-Lema, X.A.: Unha Constitución caducada; un réxime caducado, *Nos Diario*, 7 decembro 2020.

29 Sógome facendo a mesma pregunta dende xa fai un tempo: Temos en España un Poder Xudicial e un Tribunal Constitucional independentes? O poder xudicial bipartito, estándese, cal longa manu:

¿! Consello Xeral do Poder Xudicial, electo polo Congreso (10 membros) e Senado (outros 10). ¿!ao Tribunal Constitucional, electo polo Congreso (4 maxistrados), o Senado (4); e ¿?a diferenza da Alemaña onde se interveñen na súa elección o Congreso e o Senado (neste caso, un Senado territorial)¿?, o Goberno central español elixe asimesmo outros 2 maxistrados (o cal convérte na antítese do clásico principio xurídico *nemo iudex in sua causa*, ninguén pode ser á vez xuíz e parte). O Consello Xeral do Poder Xudicial elixe, á súa vez, outros 2 maxistrados nunha elección corporativa pura e dura.

¿! ao Fiscal Xeral do Estado nomeado polo Rei, a proposta do Goberno. Nos Estados Unidos de América, este cargo é nomeado polo Presidente, pero necesita ser ratificado polo Senado. Así as cousas, onde está presente na elección dos maxistrados constitucionais españois e do Fiscal Xeral o factor territorial? En ningures. E así nos vai?

Estamos pois ante un poder xurisdiccional constitucional, materialmente falando, cunha gran carga de dependencia derivada do propio sistema de elección que propicia unha designación de membros ideoloxicamente pertencentes á contorna dos sucesivos Gobernos centrais e dos primeiros partidos da oposición. Un dos maxistrados constitucionais actuais foi nada menos que durante 17 anos deputado do PP no Congreso e ata estivo a punto no 2017 de ser elixido como Presidente do Tribunal Constitucional. Así as cousas, con estes bimbios xudicial-constitucionais case que non fai falla chegar a que o Goberno e/ou o primeiro partido da oposición pensen en voz alta ou lles rumoreen ao oído aos compoñentes de quenda do Tribunal as súas inquietudes. Os camiños son converxentes. Ademais, principio sagrado, de ben nados ser agradecidos. *De aí, un Tribunal Constitucional como parachoques dun Goberno central. Són anos a algo isto? Sen indagar na independencia intrínseca de cada maxistrado constitucional que un nun acto de serfice boa fe? ata podería presumir, a realidade impoñe: o resultado lúxico da actuación do Tribunal no seu conxunto, cun corpo electivo tan pouco representativo da pluralidade e riqueza do pensamento xurídico e dos actores políticos dos territorios de España e desta como conxunto, haberá de ser, sen dúbida, un produto pechado e perxudicial para a realidade dinámica, plural e viva que deberá ser España?.* Martínez Puñal A.: Sobre a constitucionalidade ¿?e oportunidade- dunha Lei da amnistía para o Procés catalá na perspectiva dunha refoma constitucional do modelo estrutural-institucional do Estado. In *Praza.gal*, 4 febreiro 2021. Accesíbel en <https://praza.gal/opinion/sobre-a-constitucionalidade-e-oportunidade-dunha-lei-da-amnistia-para-o-proces-catala>.

30 A fraternidade esixe perceber as necesidades do outro, comprendendo as diverxencias dos puntos de vista, en pro de unha harmonía no diálogo, cooperación e corresponsabilidade. Esta, ben coñecida, despois dos de liberdade e igoaldade, como el tercer principio de la Revolución francesa de 1789, amén, de una forma u outra, en muchos ordenamentos jurídicos, figura tamén dun xeito explícito, en diversas constitucións, como sulían R. Soares da Fonseca e G. Magella de Faria e Rossetti: Alíem da Constitución da República Federativa do Brasil (CRFB, de 1988), que possui expositiva preambular relativa á fraternidade, em específico ¿?sociedade fraternal? (¿?), a ¿?fraternidade? ¿?ou a expresión ¿?fraterna? ¿? está presente em diversas constituições estrangeiras, fazendo coro ao princípio disposto no preâmbulo da CRFB, de 1988 e no art. 1º da Declaração Universal de Direitos Humanos (DUDH), razão pela qual detém aptidão capaz de ensejar força normativa na sociedade tecnológica.

Jaborandy observou que “Após analizar as Constituícións de todos os países constatou-se que 29 trazem expressamente os termos fraternidade ou fraternidade” (2020, p. 80). A título ilustrativo e segundo colhido de sua tese (MACHADO, 2020, p. 80-83), encontram-se ali referidas, dentre outras, a Constituição Portuguesa, a Francesa, a Dominicana, de Angola, da Eritreia, da Índia, da Libéria, do Marrocos, da Namíbia, do Senegal, de Seychelles, do Timor Leste, da Tunísia, da Tanzânia, a Francesa, do Camarões, de Chad, do Congo, da República Democrática do Congo, da Etiópia, da Guiné Equatorial, do Haiti, do Irã, da Mauritânia, do Níger, do Paquistão, do Qatar, do Sudão do Sul e do Sudão, para citar alguns exemplos”. Soares da Fonseca e Magella de Faria e Rossetto: Dávida fraternal e política compensatória: o dilema da proteção, promoção e defesa dos direitos humanos na civilização tecnológica. In Direitos humanos e fraternidade: estudos em homenagem ao ministro Reynaldo Soares da Fonseca / Organizadores: de Ribamar Fráz Sobrinho, J.; Carvalho Veloso, R.; de Carvalho Lima, M.; Aleandro Correia Teixeira, M.; Chagas Apoliano Júnior, A.. São Luás: ESMAM: EDUFMA, 2021., p. 21.

31 Rey Martínez, F.: El valor constitucional de la “fraternidad”. In Revista Española de Derecho Constitucional, N.º. 123, 2021, p. 51, (pp. 43-74). Ver en doi: <https://doi.org/10.18042/cepc/redc.123>. Sobre a conexión entre a fraternidade e a solidariedade, poden ser consultadas as pp. 65-70.

32 Rey Martínez, F.: El valor constitucional de La “fraternidad”. In Revista Española de Derecho Constitucional, N.º. 123, 2021, p. 51 (pp. 43-74). IV. Fraternidade e solidariedade, pp. 65-70. Ver en doi: <https://doi.org/10.18042/cepc/redc.123>. Este autor, continúa na mesma páxina: “Así definida, creo que políticamente la fraternidad solo podrá, en su caso, operar plenamente, en la actualidad española, como municipio ideológica de los nacionalismos de cualquier laya (véase, en un sentido semejante, Puyol González, 2018: 93). Puyol González sostiene que, en su sentido político, la idea de fraternidad contiene, en todo caso, “una llamada a la emancipación” (ibid.: 92)”. Certos termos utilizados por Rey Martínez, como “municipio ideológica” e “laya”, creo que resultan bastante inadecuados coa definición de fraternidade que acababa de propoñer. As referencias a Puyol González, son ao seu artigo: Sobre el concepto de fraternidad política. In Daimon, Revista Internacional de Filosofía, Suplemento 7, 2018, pp. 91-206. Disponíbel en: <https://doi.org/10.6018/daimon/333811>.

33 Nuns termos mais amplos: “Para nós resulta ben patente que a opción consiste en construímos para a Humanidade un futuro libre de miseria económica e explotación ecolóxica. Precisamos poñernos a iso sen demoras amparadas en falsas xustificacións. Con base nos principios de liberdade, igualdade, fraternidade, solidariedade, desenvolvemento, tolerancia, respecto da natureza e responsabilidade común, “valores fundamentais” considerados pola Declaración do Milenio como “esenciais para as relacións internacionais no século XXI”, co debido respecto ás subsidiariedades subestatais e estatais, hai que construír con urxencia para unha Humanidade, xa en perigo, un novo escenario global de valores “sistema convivencial equilibrado” máis preocupado polo obxectivo da persistencia humana que pola mera procura dun despiadado e inmisericorde beneficio económico”. Martínez Puñal, A.. Crise global, reestruturación internacional e supervivencia da Humanidade. In: O Mundo en Galego: comprender o global dende aquí. Instituto Galego de Análise e Documentación Internacional (IGADI), 2020, p. 27. Disponíbel en: <https://www.igadi.gal/web/analiseopinion/crise-global-reestruturacion-internacional-e-supervivencia-da-humanidade-o>.

APARTADO TEMÁTICO GEOGRÁFICOS

Europa

ETIQUETAS

Cataluña Amnistía

INVESTIGACION

Unión Europea

Data de creación

19 de Setembro, 2024

Metacampos

Autoría : 3740

Subtítulo : Orixinalmente o artigo fai parte da publicación "Debates e Dilemas Contemporáneos do Direito e Fraternidade" (Deisemara Turatti, Geralda Magella de Faria Rossetto, Ana Cristina Ben, organizadoras) editado polo CLAEF “ Centro Latino-Americano de Estudos em Cultura, no 2024,